תורה אור

והיו בה בנות שוח ואמר "אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה לא הייתי נודר" הכלכלה אסורה בנות שוח מותרות עד שבא ר' עקיבא ולימד נדר שהותר מקצתו הותר כולו. מאי לאו דאמר "אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה הייתי אומר תאנים שחורות ולבנות אסורות בנות שוח מותרות" ור' עקיבא היא ופליגי רבנן? לא, באומר "אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה הייתי אומר כל הכלכלה אסורה ובנות שוח מותרות". מאן תנא להא דתנו רבנן נדר מחמשה בני אדם כאחד הותר לאחד מהם הותרו כולן, חוץ מאחד מהן הוא מותר והן אסורין? אי לרבה רישא רבי עקיבא, וסיפא דברי הכל. אי לרבא סיפא רבנן, ורישא דברי הכל: **מתני'** *נדרי אונסין: אהדירו חבירו שיאכל אצלו, וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו נהר הרי אלו נדרי אונסין: **גמ'** ההוא גברא דאתפים זכוותא בבי דינא ואמר "אי לא אתינא עד תלתין יומין ליבטלון הני זכוותאי" איתניס ולא אתא. אמר רב הונא בטיל זכוותיה, אמר ליה *רבא באנוס הוא *ואנוס רחמנא פטריה דכתיב °ולנערה לא תעשה דבר. וכי תימא קטלא שאני והתנן נדרי אונסין הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא או שחלה בנו או שעיכבו נהר הרי אלו נדרי אונסין. *ולרבא מאי שנא מהא דתנן *גהרי זה גיטיך מעכשיו אם לא באתי מכאן עד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש הרי זה גט, והא מינס איתניס? אמרי דלמא שאני התם דאי

דברים כב

רש"י

בנות שוח · בנות שבע: **הייתי אומר תאנים שחורות ולבנות אסורין** · דהיינו פלוני ופלוני ובנות שוח מותרות דהיינו נמי מין תאנים והיינו נדר שהותר מקצתו ומקצתו אסור דתאנים אסורות ובנות שוח מותרות: **ורבי עקיבא היא** · כדקתני עד שבא ר' עקיבא ולימד וכו': **ופליגי רבנן עליה** · דאמרי הכלכלה אסורה ובנות שוח מותרות וקשיא לרבא דאמר דכולי עלמא היכא דאמר פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר דכולן מותרין דברי הכל: **מריץ לה כאומר הייתי אומר כל הכלכלה אסורה ובנות שוח מותרות** · היינו דומיא דכולכם אסורין חוץ מאבא דפליגי, ור' עקיבא היא ולא רבנן: **נדר מחמשה בני אדם, הותר לא' מהן** · כגון דאמר פלוני ופלוני אסורין ופלוני מותר הותרו כולן: **חוץ מאחד מהם** · דהיינו דומיא דכולכם אסורים חוץ מאבא הוא מותר וכולן אסורין, והכי איכא למשמע מינה דהך סיפא (א)בכולכם קמיירי מדקתני "חוץ" משמע דאמר "כולכם" ומדסיפא קמיירי "בכולכם" לא פליגי אלא בלזה ולזה: **רישא** · דקתני הותר לאחד מהן הותרו כולן ר' עקיבא היא ולא רבנן לרבי עקיבא נדר שהותר מקצתו הותר כולו: **וסיפא** · דקתני הוא מותר והן אסורין דברי הכל היא (ב)והכי נמי קאמר רבה דבכולכם כולן אסורות דברי הכל(היא): **ואי לרבא** (ג)אמר לזה ולזה דברי הכל מותר ובכולכם פליגי רישא דקמיירי בלזה ולזה דברי הכל דהכי נמי אמר דלזה ולזה ד"ה מותר וסיפא הוא מותר והן אסורין רבנן היא דרבא לטעמיה דאמר בכולכם פליגי ורבנן אוסרים מ"מ בין לרבא בין לרבה רישא בלזה ולזה וסיפא בכולכם: **מתני' וחלה הוא** · המדיר: **גמ' דאתפיס זכוותא** · שהביא שטרי זכיותיו לב"ד והיה צריך לחזור לביתו: **ואמר** · לב"ד ולבעל דינו אי לא אתינא וכו': **ולנערה לא תעשה דבר** · משום דאנוסה היא: **וכי תימא קטלא שאני** · דגבי קטלא חס רחמנא עלה כי אניסה אבל בשאר אונסין דליכא חיוב קטלא לא מפטר משום אונס: **והתנן וכו'** · ופטור: **ולרבא** · דאמר אנוס הוא ופטור: **מאי שנא מהא דתנן וכו'** · דכי מת בתוך שנים עשר חודש דאע"ג דאנסיה מיתה הוי גט ופטורה מן היבום: **אמרי** · משום הכי הוי גט אע"פ שמת בתוך הזמן:

דאי

ר"נ

בהלכותיו שהוא סובר דלאפי' כה"ג לא אמר נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא במשנה אבל במעמיד לא וכדבריו נ"ל להכריע דאם איתא דמתני' דפותחין כיון דימים טובים מותרין ע"י שאלה אפי' מעמיד הרי הוא כמשנה א"כ כי אמר רבא דהכל מודים דבמשנה כולן מותרים אפלוגתא דב"ש וב"ה בלחוד קאי ולאו אפלוגתא דרבי עקיבא ורבנן דהא אמרינן במתניתין דפותחין אפילו מעמיד כמשנה הוא ופליגי רבנן ואי הכי מאי קמקשי ליה רבינא לרבא ממתניתין דכלכלה דרבי עקיבא היא ופליגי רבנן לימא ליה אין ה"נ דהא לדידיה ודאי רבנן דפותחין לית להו אפילו במשנה נדר שהותר מקצתו הותר כולו דאי אית להו במשנה לגבי מתני' דפותחין הוה להו למשרי אפי' במעמיד דהא אמר דמעמיד דפותחין במשנה כמתניתין דתאנים אלא ודאי רבא אפלוגתא דב"ש וב"ה בלחודה קאי ולאו אפלוגתא דפותחין דרבי עקיבא אפילו אמשנה פליג ואי הכי מאי קא מקשה לרבא ר' עקיבא היא ופליגי רבנן לימא ליה אין ה"נ אלא ודאי מתני' דפותחין כמתני' דתאני' למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ומש"ה כי קאמר רבא דבמשנה הכל מודים דכולן מותרין אפלוגתא דרבנן ורבי עקיבא נמי קאי ומשום הכי פריך ליה רבינא שפיר כנ"ל: וכתב עוד הרמב"ן ז"ל דאפי' במשנה דווקא בנדר שהותר ע"י פתח שדומה קצת לנדרי טעות וכיון שיש טעות בנדר בטל כולו אבל התירוהו בחרטה אין כל הנדר ניתר אלא מה שהוא מתחרט בו בלבד אבל בתוספות כתבו דאפילו ניתר בחרטה כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו מכיון שהותר מקצתו הותר כולו ודאמר הותר מקצתו הותר כולו דווקא בשכללם כולם כגון דאמר כולכם או לזה ולזה בו"ז אבל אם אמר לזה לזה הותר אחד מהן הוא מותר וכולן אסורים דכמ"ד קונם לכל אחד ואחד דמי וכדמוכח בפרק האיש מקדש (קדושין מו·) גבי בזו ובזו ובפר' שבועת הפקדון (שבועות לח·) גבי שבועה לא לך לא לך ודוקא בהתרת חכם הוא דאמר נדר שהותר מקצתו הותר כולו לפי שחכם עוקר הנדר מעיקרו אבל בהיתר חרם או נידוי אסהחרי' או נידה י' בני אדם והותר אחד מהן הוא מותר וכולן אסורים·וכן הדין בהפרת בעל דקי"ל בעל מיגז גייז: מתני' נדרי אונסין הדירו חבירו שיאכל אצלו וכו' או שחלה בנו·כלומר דאע"ג דלאו אונס גמור הוא: **הרי אלו נדרי אונסין** · לפי שלא עלה על דעתו לאסור נכסיו על חבירו אם לא יאכל עמו אלא כשיוכל לבא בלא אונס כלל ולא יבא אבל כל שנאנס קצת כגון שחלה בנו וצריך לשמרו מותר דלאו אדעתא דהכי אדריה: **גמ' אם לא אתינא מכאן עד תלתין יומין ליבטלן זכותאי** · האי גברא בקש מב"ד שיתנו לו זמן וכדתנן בסנהדרין (דף לא·) שכל ראיות שיש לך להביא הבא מכאן ועד ל' יום וב"ד חששו שמא לא אמר כן אלא להשמט מהן ועשו עמו שיתפיס שטר זכיותיו שיש לו על חבירו בידם ואמר להם אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני זכיותי הללו יבטלו: וכי תימא קטלא שאני · כלומר דבמקום קטלא איכא טענת אונס אבל במידי אחריני לא והתנן נדרי אונסין וכו' הרי אלו נדרי אונסין לפי שלא עלה [על לב] מודיר להדירו אם יארע לו כך הכא נמי גבי מתפיס זכותיה נימא דלא עלה על דעתו דליבטלן זכותיה כל היכא דלא מצי למיתי ורב הונא דלא שני ליה מידי משמע דלא חש לפרכיה משום דהתם לא ה"ל למדיר לאתנויי דמאי איכפת ליה אבל הכא כיון דה"ל לאתנויי ולא אתני איהו דאפסיד אנפשיה: **דלמא** שאני הכא דאי הוי ידע דמאית מן אלתר גמר ויהיב גיטא · שהרי לא נתן לה גט אלא משום דלא ניחא ליה דתיפול קמי יבם וכ"ש דאי ידע דמאית גמר ומגרשה כי היכי דלא תיפול קמי יבם:

*) ודלמא אונס דמגלי' שאני · כלומר דכיון דשכיח טובא ה"ל לאתנויי וה"ה דה"מ לשנויי דהכא היינו טעמא משום דאין אונס בגיטין משום לנועות ומשום פרוצות כדאיתא בפ"ק דכתובות (דף ב:) אלא דלפום טעמיה דמקשה דס"ל דיש טענת אונס בגיטין משני לה: ולרב הונא מכדי אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא · דהאי גברא לא אתפים זכותיה אלא משום דסמיך אדעתי' דליתי וכל כה"ג אפילו בלא אונס לא קני אע"ג דרב הונא אמר בב"מ (דף סו·) דאסמכתא קניא קים ליה להש"ס דהדר ביה רב הונא כדהדר ביה רב נחמן התם דמכיומי אהדריה: **שאני הכא דמתפסן זכותיה** · שכיון שילחו מרשותו והתפיסן ביד ב"ד ליכא אסמכתא: **והשליש שטרו** · שנתנו ביד שליש רבי יוסי אומר יתן דס"ל אסמכתא קניא רבי יהודה אומר לא יתן דסבירא לי' אסמכתא לא קניא: **שאני הכא דאמר ליבטלן זכותי** · כלומר שהוא מוחל כל כח וזכות שיש לו באותן שטרות

דכיון

*) שייך לע"ב

תוספות

לא באומר אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה הייתי אומר כל הכלכלה אסורה וכו' · וא"ת מ"ש גבי כלל דס"ד דמקשה שאמר הייתי אומר כל הכללים וגבי כלכלה ס"ד דמתבעין דאמר שחורות וכל חד דחייה לזה ולזה וי"ל דגבי כלל משמע כלל סתמא ולכך משמע כל הכללים אבל גבי כלכלה לא אמר כל הכלכלה אלא כלכלה בלא כל והרי לא נדר מן הכלכלה עצמה שאינה ראויה לאכילה אלא ממה שבתוכה כדר ולכך ס"ד דאמר הייתי אומר תאנים שחורות וכו' ואית דגרסי בברייתא לא הייתי נודר אלא מאחר כלכלה והשתא ניחא דמאחר משמע קצת שמפרש תאנים שחורות ולבנות וכו': **אי לרבה רישא כרבי עקיבא וכו'** · דנדם א' מחמשה משמע שהיה מונה והולך עד חמשה והיינו דאמר פלוני ופלוני ואחזרה קאי שקאמר בסוף הייתי אומר פלוני ופלוני וסיפא דקתני חוץ מאחד מהם היינו שהותר בלמון זה שאמר בסוף הייתי אומר כולכם חוץ מאביו ולכך קאמר דלרבה הוי רישא כר"ע דווקא ושרי בפלוני ופלוני וסיפא דאסר בכולכם חוץ מאביו מיהוקמא ואפילו כדברי הכל דלרבא רישא דברי הכל כדקתני איהו לעיל דהכל מודים בפלוני ופלוני וסיפא רבנן דוקא דאסרי בכולכם ורבי עקיבא שרי והלכך לדידיה רבנן קתני לה: **זכוותיה בבי דינא** · שטר זכות: **והא אונס כתנאה פטריה** · וה"נ לא הולך להתנות עליו דדבר פשוט הוא: **וכי תימא קטלא שאני** · אבל הכא לעולם הוי פושע ממה שלא התנה להוציא אונס מן הכלל הא תנן אלו הן נדרי אונסין ולא אמרינן איבעי לאיתנויי הכא נמי לא שנא ואו"ת באיזה אונס מיירי הא באונסא דשכיח איבעי ליה לאיתנויי אי נמי

פי' הרא"ש

בנות שוח · תאנים טובים הם: **הייתי אומר תאנים שחורות ולבנות אסורות ובנות שוח מותרות** · וקשה לרבא דבהא אפי' רבנן שרו: **לרבה רישא ר"ע** ובהאליף דבריו וסיפא ד"ה ובלא האליף וריש' ד"ה לא משכחת לה דרבנן אסרי בכל ענין: **לרבא רישא ד"ה** · ובלא אמר כולכם בשעת חזרה וסיפא רבנן ובאמר כולכם בשעת חזרה אבל סיפא ד"ה לא משכחת לה דר"ע שרי בכל ענין: **מתני' נדרי אונסים אלה הוא או שחלה בנו וכו'** · דמעיקרא לא היה בדעתו שיחול הנדר אם יעכבנו אונס ודברים שבלב כי האי דמוכחי וידיעי לכל הויין דברים: **גמ' דאתפיס זכותיה כו'** · מסר כתו וזכיותיו ליד ב"ד ע"מ שאם לא יבא לזמן ב"ד שיהיו בטלים ומחל על כל זכות שהיה לו בהם: **וכי תימא קטלא שאני** · דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה וגו' קטלא מידי דאתי ממילא ולא מסתבר לפטור על האונס כרצון אבל זה שהתנה ולא פירש בלא עכבת אונס גמר ואתני בכל ענין: **הרי אלו נדרי אונסין** · אלמא אונס מעכב כל דבר ור"ה סובר ודאי בנדר בעינן דפיו ולבו שוין ולא היה בדעתו לידור אם יעכבנו אונס אבל בממון לא אזלינן בתר מחשבת לבו אי לא אתני בפירוש בלא עכבת אונס אין אונס מבטל התנאי:

דאי

אי שכיח הא נמי איבעי לאיתנויי ולא אתני כדמוכח בכתובות גבי גט ובמתניתין מדמה ליה לגיטין וי"ל דמיירי באונס דלא שכיח כלל וא"ת א"כ דמיירי באונס דלא שכיח כלל מאי טעמיה דרב הונא דאמר והא אונס דלא שכיח כלל לא איבעי לאתנויי כדמוכח בגיטין פרק מי שאחזו (דף עג·) גבי נפל מן הגג וי"ל דשאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה משום שמודה שהשטר פסול לכך אמר ליבטלן זכוותיה אפי' להודאת בעל דין כמאה עדים דמי והא מודה שראיותיו שקר הן שהרי אינו מוחל לו שום דבר אלא מטעם הודאה: **ולרבה** מ"ש מהא דתנן · וא"ת אדפריך לרבה ממס' דגיטין הקשה ליה ממס' נדרים אמס' וי"ל דפשיטא דנדרים שאני דלאו להקל בהם יותר מכל ד' נדרים דמתני' שהתירו חכמים ומהאי טעמא ניחא דלא קשה מתני' דנדרים לרב הונא אלא לרבה דתדמי ליה אהדדי מש"ה פריך מאי שנא מהא דתנן:

ולרב

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ג מהל' שבועות הל' א ופ"ד מהל' נדרים הל' א סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סימן רלב סעיף יב:

לג ב מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הלכה י ופי"א מהל' מכירה הלכה יג סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' כא וסימן רז סעי' טו:

לד ג מיי' פ"ו מהל' גירושין הל' י"א סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קמד סעיף ג:

מסורת הש"ס

לעיל כד:

[נ"ל רבה וכ"א ברב אלפס]

[נ"ל ולרבה]

[ב"ק כח: ע"ז נד:] "אונס רחמנא פטריה"

גיטין כח: ער כתובות ב: ע"ש לו:

נושא

נאנס ולא יכול לקיים תנאו האם הדנין הולכי את - או - אחרין

נושא/מנגנו

ביקורות על זה שאמר אונס רחמנא פטריה - ממקורות שהבא הגה נראה שאד"ם [illegible] אונס - [illegible]

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה חוץ מאחד וכו' דבכולכם קמיירי: (ב) ד"ה וסיפא וכו' והכי נמי קאמר: (ג) ד"ה ואי לרבה דאמר לזה ·